# TENDINȚE EDITORIALE ÎN DOMENIUL ETNOLOGIEI DIN FRANȚA ULTIMULUI DECENIU. ESEU BIBLIOGRAFIC (I)

MARCEL LUTIC

## Herausgeberische Tendenzen im Bereich der Ethnologie in Frankreich des letzten Jahrzehnts. Bibliographisches Essay (I)

(*Zusammenfassung*)[*]

Weil ich seit mehreren Jahren nicht mehr in meiner Heimat, sondern in Frankreich lebe, habe ich – als ich die ehrende Einladung bekam, einen Beitrag für die Zeitschrift „Analele Bucovinei" zu schreiben – an ein Thema gedacht, das mit meinen aktuellen Beschäftigungen in Verbindung steht. Von mehreren Buchrezensionen ausgehend, versuchte ich eine Darstellung der herausgeberischen Tendenzen im Bereich der Ethnologie in Frankreich des letzten Jahrzehnts (2006–2015) zu machen. Ich unterstreiche die Tatsache, dass ich die zeitlichen Grenzen nicht immer streng beachtete. Ich beabsichtigte damit, wichtige Titel oder Argumente hervorzuheben. Aus diesem Grund befinden sich in meinem bibiographischen Essay auch Titel aus der Periode 2000–2005 oder aus dem Jahr 2016. Weil die Fachbücher und -zeitschriften Ergebnisse der Forschungsarbeit sind, bin ich der Meinung, dass mein Vorgehen auch den Zustand der französichen Ethnologie der letzten Jahren skizzieren wird.

Mein Beitrag wird mehrere Teile haben. Der erste Teil, den ich hier veröffentliche, ist der (Re)definierung des Forschungsbereiches gewidmet. Ich möchte auch betonen, dass meine bibliographische Analyse oft subjektiv und meist informal ist. Sie hat keine Absicht, die erschienenen Werke detaliiert zu präsentieren. Ab und zu habe ich einige Urteile ausgegeben, die sich auf eine minimale Berufsethik beruhen.

Meiner Meinung nach besteht die Neuigkeit meines Vorgehens darin, dass es den rumänischen bibliographischen Horizont mit Titeln, Themen und Beschäftigungen bereichert, die viele rumänische Forscher aus dem Bereich der Ethno-Anthropologie sehr wenig, wenig oder gar nicht kennen, teilweise weil sie die neuen Technologien nicht beherrschen. Die Zeit wird uns sagen, ob ich der kleinen Zunft der rumänischen Ethnologen irgendwie behilflich sein konnte.

[*] Traducere: Ștefănița-Mihaela Ungureanu.

*Analele Bucovinei*, **XXIII**, *2* (47), p. 567 – 587, Rădăuți–Bucureşti, 2016

**BDD-A32828 © 2016 Institutul „Bucovina" al Academiei Române**
**Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:53:55 UTC)**

**Schlüsselwörter und -ausdrücke:** herausgeberische Tätigkeit, Verlag, ethnologie, Anthropologie, Frankreich.

## Context şi motivaţii

Având în vedere faptul că de câţiva ani de zile îmi duc existenţa departe de locurile natale, în Franţa, m-am gândit, atunci când am primit invitaţia onorantă de a publica în „Analele Bucovinei” de la Rădăuţi, la o temă care să aibă legătură cu statutul meu actual. Astfel, de la recenzarea unei cărţi sau prezentarea pe scurt a mai multora, am ajuns la o încercare de prezentare a tendinţelor editoriale în domeniul etnologiei din Franţa ultimului deceniu (2006–2015).

Precizăm că, uneori, nu am ţinut seama strict de aceste hotare temporale. Am făcut aceasta pentru a aminti anumite titluri importante sau pentru a aduce argumente în sprijinul unei sau altei idei. Aşa se explică regăsirea, pe parcursul periplului nostru bibliografic, a unor titluri din perioada 2000–2005 sau din 2016. Cărţile şi revistele de specialitate fiind roadele vizibile ale muncii de cercetare, socotim că, implicit, vom iriza câte puţin şi starea etnologiei franceze din ultimii ani.

Într-un fel sau altul, nu am ales întâmplător acest interval temporal. Acum ceva vreme am aflat că, în anul 2005, o instituţie muzeală franceză emblematică pentru lumea întreagă[1], anume Musée National des Arts et Traditions Populaires (MNATP sau ATP), creat de Georges-Henri Rivière în 1937 – în acelaşi an a fost întemeiată şi o altă cunoscută instituţie, Musée de l'Homme –, a fost închis(ă) sau, după cum s-au exprimat oficiali din Ministerul francez al Culturii, „transféré”, „délocalisée”[2], în cadrul unui… experiment, la Marsilia[3]! Mai precis, s-a dorit, dacă e să dăm crezare variantei Ministerului, să se vadă cum se comportă o instituţie care pleacă din capitală în provincie[4].

1 http://hypothemuse.org/ (accesat la data de 27. III. 2016).

2 http://www.culturecommunication.gouv.fr/ (accesat la data de 12. IV. 2016). Precizăm faptul că, acolo unde numele traducătorului nu este menţionat, traducerea citatelor şi a parafrazelor din lucrările în limba franceză ne aparţine.

3 În ce jocuri strategice a nimerit ATP-ul putem intui din următorul scurt enunţ: Musée des Civilisations de l'Europe et de la Méditerranée (MuCEM) se doreşte a fi „un grand projet urbain qui s’inscrit dans le renouveau de Marseille et donne à cette métropole le grand équipement culturel à vocation euroméditerranéenne dont elle a besoin pour prendre toute sa place à l’échelle nationale et internationale. *Le musée est une pièce maîtresse du projet Euroméditerranée*. Il s’agit aussi d’un *grand projet international à la charnière de l’Europe et de la Méditerranée*, dans *ce voisinage stratégique où se joue une partie décisive, entre guerre et paix*” (s. n. – M. L.) – cf. art. (nesemnat) *De Paris à Marseille… le cheminement des fonds du MNATP* (http://hypothemuse.org/ – accesat la data de 27. III. 2016). Dar aceste jocuri s-au făcut cu încălcarea multor reguli, iar unele instituţii ale statului încă reclamă acest fapt. De pildă, Curtea de Conturi a Franţei a publicat un lung raport (peste 40 de pagini!) asupra acestui subiect, titlul său fiind sugestiv: *Le MuCEM : une gestation laborieuse, un avenir incertain* (https://www.ccomptes.fr/ – accesat la data de 23. III. 2016).

BDD-A32828 © 2016 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:53:55 UTC)

Paradoxal, Musée des Arts et Civilisations d'Afrique, d'Asie, d'Océanie et des Amériques (civilisations non occidentales) sau, mai pe scurt, Musée Quai Branly[5], deschis în 2006, are un pronunțat profil antropologic, iar urmaşul ATP-ului de la Marsilia, Musée des Civilisations de l'Europe et de la Méditerranée (MuCEM), inaugurat oficial în 2013, a fost conceput în aceeaşi manieră antropologică. Să fie întâmplător acest lucru? Că nu este aşa, vom vedea în continuare.

Pe lângă cele două noi muzee deja amintite, unii etnologi francezi au sesizat că „plusieurs musées dits «de société»" [sau ecomuzee], „se sont ouverts récemment ou sont en passe d'être rénovés: Cité nationale de l'Histoire de l'émigration, Musée de l'Homme, quelques musées de province – dont le Musée d'ethnographie de Bordeaux, ou bien encore sont en cours de réalisation active (Musée des Confluences Lyon)"[6]. În legătură cu includerea Musée de l'Homme în această listă a noilor muzee, precizăm că ea se datorează faptului că, în cei şase ani cât a fost închis pentru renovare (2009–2015), acestuia practic i s-a schimbat statutul. Astfel, la redeschiderea din octombrie 2015, deşi formal Musée de l'Homme este socotit „Centre de recherche sur l'évolution de l'Homme et des sociétés"[7], în realitate acesta a devenit mai mult un muzeu de ştiințe ale naturii, chiar fiind plasat în subordinea Musée National d'Histoire Naturelle…[8]. Câtă deosebire față de vechea menire a muzeului creat de Paul Rivet în 1937, când acesta avea rostul de „présenter le genre humain dans sa diversité anthropologique, historique et culturelle"[9]!

4 Florent Parmentier, *Que sont les musées d'ethnologie ?* (www.nonfiction.fr/ – accesat la data de 14. II. 2016). Când i-am scris pe net despre acest fapt Doamnei Sanda Golopenția, cunoscuta etno-lingvistă de la Departamentul French Studies al Brown University din SUA, a fost neplăcut surprinsă şi nu i-a venit să creadă că astfel de lucruri se pot petrece în Franța zilelor noastre, exclamând doar atât: „E cu adevărat trist ce se întâmplă!".

5 Despre care se afirmă că este o instituție-mamut, cu un personal şi cu un buget supradimensionate, în cea mai mare parte alcătuită pe baza colecțiilor etnografice de la Musée de l'Homme, fiind mai mereu, încă de la înființare, în centrul unor dezbateri aprinse… – Bernard Dupaigne, *Le scandale des arts premiers. La véritable histoire du musée du Quai Branly*, Paris, Mille et une nuits, 2006, 262 p.; *Le moment du Quai Branly*, în: „Le Débat", Paris, no spécial 147, novembre-décembre 2007; André Desvallées, *Quai Branly: un miroir aux alouettes? A propos d'ethnographie et d'"arts premiers"*, Paris, L'Harmattan, 2008, 198 p.

6 Bernard Dupaigne, Jacques Gutwirth, *Quel rôle pour l'ethnologie dans nos musées?*, en „Ethnologie française", Paris, (vol. 38), no 4/2008, p. 627 (http://www.cairn.info/ – accesat la data de 23. II. 2016).

7 http://www.mnhn.fr/ (accesat la data de 18. II. 2016).

8 http://www.museedelhomme.fr/ şi http://www.mnhn.fr/ – accesate la data de 17. II. 2016).

9 Inițial, acest muzeu „il réunit les plus importantes collections françaises concernant la définition, la vie, l'histoire et les civilisations de l'Homme" – https://fr.wikipedia.org/ (accesat la data de 23. III. 2016).

BDD-A32828 © 2016 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:53:55 UTC)

Se pare că intruziunea politică nu este străină de aceste aranjamente, care au bulversat dramatic muzeistica etnologică franceză contemporană[10]. Nu este exclus ca aceste desființări/mutări/renovări/relocări…, dublate, însă, de deschiderea unor altfel de muzee (adesea cu patrimoniul primelor!), să fie lovituri premeditate la adresa reprezentanților etnologiei clasice, în favoarea celor care promovează asiduu antropologia. În acelaşi context, ne întrebăm, ca şi etnologii şi muzeologii francezi preocupați de direcția în care evoluează ştiințele lor[11], dacă nu se doreşte, oare, ca antropologia să fie mult mai vizibilă şi în spațiul muzeal? O parte a acestor specialişti nu se sfiesc să afirme explicit faptul că se doreşte chiar dispariția etnologilor[12], implicit a etnologiei. Toate aceste evenimente au reverberații până în zilele noastre, ele ilustrând într-un fel aparte ruptura[13] care există în cadrul etnologiei franceze actuale.

Rezumând, la începutul mileniului al III-lea, în doar câțiva ani, ATP-ul este metamorfozat în MuCEM, multe dintre colecțiile cele mai prețioase ale Musée de l'Homme servesc la crearea Musée Quai Branly, în acelaşi timp apărând mari muzee dedicate emigrației sau confluențelor... Nu sunt acestea semne că identitatea națională, atâta cât mai este, trebuie să se piardă printre alte multe identități sau chiar să fie uitată? Unde îşi mai regăsesc francezii de astăzi practicile tradiționale, obiceiurile şi credințele care îi caracterizează ca pe unul dintre popoarele vechi ale bătrânei Europe? Nu credem că la MuCEM, într-un muzeu al confluențelor sau la Musée Quai Branly, în inima Parisului…

Aşadar, perioada vizată de noi începe, pe de o parte, sub semnul unor convulsii în interiorul breslei etnologilor francezi, iar pe de altă parte, anticipând

10 Jean-Louis Tornatore, *Qu'est ce qu'un ethnologue politisé? Expertise et engagement en socio-anthropologie de l'activité patrimoniale*, în „Revue en ligne de sciences humaines et sociales" (RLSHS), no 12, fevrier 2007 (http://ethnographiques.org/2007/ – accesat la data de 7. III. 2016); Laurent Bazin, *L'ethnologie, pratique et dispositif politique. Parcours d'enquęte en Côte d'Ivoire, France, Ouzbékistan*, în „Eurasie", no 20/2010 (cu tematica *Retour sur le terrain. Nouveaux regards, nouvelles pratiques*; studiu reluat în vol. colectiv *Retour sur le terrain*. *Nouveaux regards, nouvelles pratiques*. Textes réunis et présentés par Antonio Guerreiro, Paris, L'Harmattan, 2011, p. 141–166).

11 A se vedea, dintre multe altele, Yves Bergeron, Luc Dupont, *Essai sur les tendances dans les musées de société. Le cas du Musée de la Civilisation*, în Yves Bergeron (dir.), *Musées et muséologie. Nouvelles frontières. Essais sur les tendances*, Québec, Musée de la Civilisation/Société des musées québécois, 2005, p. 55–225 şi Jean Clair, *Malaise dans les musées*, Paris, Flammarion, 2007.

12 Bernard Dupaigne, *Au Musée de l'Homme: la disparition des ethnologues*, în „Ethnologie française", Paris, no 4/2008, p. 645–647 (www.cairn.info/revue-ethnologie-francaise-2008 – accesat la data de 24. II. 2016); Benoît l'Estoile, *Le goût des autres*, Paris, Flammarion, Collection Thème Documents et essais d'actualité, 2007; Bernard Dupaigne, Jacques Gutwirth, *op. cit.*

13 Gérard Althabe, *Vers une ethnologie du présent*, în vol. colectiv *Vers une ethnologie du présent*. Sous la direction de Gérard Althabe, Daniel Fabre et Gérard Lenclud, Paris, Maison des Sciences de l'Homme, Collection Ethnologie de la France, Cahier 7, 1992, p. 247 (care plasează semnele rupturii prin anii '80 ai secolului trecut); *Retour sur le terrain...*, passim.

BDD-A32828 © 2016 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:53:55 UTC)

una dintre concluziile analizei noastre, cu asaltul mascat, dar la baionetă, al antropologiei.

O ultimă motivație a alegerii acestei teme ar rezida în faptul că în domeniul ştiinţelor socio-umane, ca de altfel şi în alte domenii, Franța a dat mereu tonul, direcția de dezvoltare, iar mai devreme sau mai târziu unda plecată de aici se resimte, cu intensitate diferită, în toată lumea. Observând ce se petrece azi în Hexagon, putem, într-o oarecare măsură, anticipa ce se va întâmpla mâine sau poimâine şi în România. În acest ultim sens, sperăm ca Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti" să nu treacă niciodată prin ceea ce trece acum ATP-ul francez! Să ne dea Domnul înțelepciune ca măcar în unele din cele rele sau discutabile să nu-i urmăm pe occidentali…

În sfârşit, considerăm că principala noutate a acestui demers o constituie aducerea în orizontul bibliografic românesc a unor titluri, teme şi preocupări foarte puțin, puțin sau deloc cunoscute multora dintre cercetătorii români din domeniul etno-antropologiei, mai cu seamă celor nefamiliarizați cu noile tehnologii. Dacă am fost cu ceva folositori micii bresle a etnologilor români, rămâne de văzut!

**Surse de informare**

Inițial, am socotit că ar fi suficient să-mi arunc privirea peste cele 20–30 de cărți şi reviste pe care le am la îndemână în mica bibliotecă personală. Ce mult m-am înşelat am realizat atunci când, în imposibilitate fiind de a consulta direct recentele apariții editoriale într-o (mare) bibliotecă, am plonjat, oarecum împotriva principiilor mele, în labirintul internetului. Astfel, timp de câteva luni, am sondat temeinic străfundurile acestuia, în căutarea tendințelor, direcțiilor de acțiune şi a câmpurilor de forță care ghidează în ultima vreme etnologia franceză. A fost o muncă chinuitoare, pe care nu aş mai repeta-o curând, în urma căreia am aflat însă *o producție editorială realmente copleşitoare* prin *cantitate*, *noutate* şi *diversitate*.

Căutările internautice au fost concentrate, cumva firesc, pe… uzinele care produc roadele acestei discipline ştiințifice, anume pe *site*-urile mai marilor sau mai micilor edituri (*maisons d'édition*) franțuzeşti[14], dintre care amintim, în ordine alfabetică, doar 31: Actes Sud[15], Anacharsis[16], Archives Contemporaines[17], Armand

14 Precizăm că deliberat am amintit o singură dată aceste pagini web, repetarea lor prea deasă în cadrul aparatului critic riscând să impieteze asupra calității lecturii.

15 www.actes-sud.fr/ – accesat la data de 11. I. 2016).

16 http://www.editions-anacharsis.com/ (accesat la data de 8. II. 2016).

17 http://www.archivescontemporaines.com/ (accesat la data de 30. III. 2016).

BDD-A32828 © 2016 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:53:55 UTC)

Colin[18], Belin[19], Cairn[20], Cerf [21], D'Art Monelle Hayot[22], Equinoxe[23], Fayard[24], Flammarion[25], France Agricole[26], Gallimard[27], Hirle[28], Les Presses Universitaires de France (PUF)[29], L'Harmattan[30], Lucien Souny[31], Maiade[32], Maison des Sciences de l'Homme[33], Métailié[34], Neva[35], Ouest France-Edilarge S.A.[36], Payot[37], Presses Universitaires de Nancy[38], Presse Éditions (CPE)[39], Publications de l'Université de Saint-Étienne[40], P.U.G. – Presses Universitaires de Grenoble[41], Seuil[42], Sud Ouest[43], Sutton[44], 7 Collines[45] ş.a.

De departe, cea mai prolifică editură este L'Harmattan (cu un număr impresionant de titluri în domeniile etnologiei şi antropologiei), urmată la mare, mare distanţă de Cairn, Sud Ouest, Gallimard, Armand Colin, Cerf, Maison des Sciences de l'Homme sau Flammarion, probabil toate la un loc neavând atâtea titluri publicate precum L'Harmattan…[46]. În clasificările editurilor franceze,

18 www.armand-colin.com/ (accesat la data de 1. IV. 2016).
19 www.editions-belin.com/ (accesat la data de 8. II. 2016).
20 www.editions-cairn.fr/ (accesat la data de 11. III. 2016).
21 www.editionsducerf.fr/ (accesat la data de 11. XII. 2015).
22 www.editions-monelle-hayot.com/ (accesat la data de 11. III. 2016).
23 www.editions-equinoxe.com/ (accesat la data de 30. III. 2016).
24 http://www.fayard.fr/ (accesat la data de 30. III. 2016).
25 editions.flammarion.com/ (accesat la data de 27. III. 2016).
26 www.editions-france-agricole.fr/ (accesat la data de 11. II. 2016).
27 www.gallimard.fr/ (accesat la data de 30. III. 2016).
28 toolbox.advisa.fr/ (accesat la data de 9. III. 2016).
29 www.puf.com/ (accesat la data de 11. III. 2016).
30 www.editions-harmattan.fr/ (accesat la data de 19. III. 2016).
31 http://www.luciensouny.fr/ (accesat la data de 13. XII. 2015).
32 http://maiadeeditions.free.fr/ (accesat la data de 21. III. 2016).
33 www.editions-msh.fr/ (accesat la data de 3. III. 2016).
34 http://editions-metailie.com/ (accesat la data de 30. III. 2016).
35 www.neva-editions.fr/ (accesat la data de 10. III. 2016).
36 http://www.editionsouestfrance.eu/ (accesat la data de 12. III. 2016).
37 www.payot-rivages.net/ (accesat la data de 23. III. 2016).
38 http://www.lcdpu.fr/ (accesat la data de 30. III. 2016).
39 http://cpe-editions.com/ (accesat la data de 11. III. 2016).
40 http://www.unitheque.com/ (accesat la data de 11. XII. 2015).
41 www.pug.fr/ (accesat la data de 2. III. 2016).
42 www.seuil.com/ (accesat la data de 11. II. 2016).
43 www.editions-sudouest.com/ (accesat la data de 8. I. 2016).
44 http://www.editions-sutton.com/ (accesat la data de 11. XII. 2015).
45 www.7-collines.com/ (accesat la data de 16. III. 2016).
46 Poate ar merita, cândva, întreprinsă o analiză socio-antropologică a motivaţiilor care stau la baza masivei producţii editoriale din domeniul socio-antropo-etnologic a acestei edituri pariziene.

BDD-A32828 © 2016 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:53:55 UTC)

etnologia se regăseşte, alături de antropologie şi sociologie, în marele grup al ştiinţelor socio-umane, arareori având colecţii special dedicate (cum este, bineînţeles, la Harmattan, dar şi la Cairn sau Payot).

Dintre instituţiile de specialitate importante care editează în domeniu, amintim doar trei: Société d'Ethnologie Française (SEF)[47], care îngrijeşte, de mulţi ani, revista „Ethnologie française”[48], iar din 2014 publică, în regie proprie, şi cărţi; Fondation Maison des Sciences de l'Homme (FMSH)[49], care are, din anii 1999–2000, o reţea naţională (sub numele Le Réseau National des Maisons des Sciences de l'Homme – RNMSH) ce reuneşte 22 de „case” răspândite în toată Franţa[50], aflată în subordinea L'Institut des Sciences Humaines et Sociales (CNRS

Credem că s-ar descoperi conexiuni surprinzătoare cu politica externă a Franţei, dar şi cu noile ideologii care împânzesc lumea mai ales în ultimele decenii…

47 sef.hypotheses.org/ (accesat la data de 14. III. 2016).

48 Revista parizianã rămâne, în continuare, principala voce a etnologilor francezi. Din 2001, poate fi consultată şi pe net, pe adresa http://www.cairn.info/revue-ethnologie-francaise.htm/ (accesată la data de 18. II. 2016). Iată câteva dintre temele ce au apărut în perioada 2006–2016, cu precizarea că unul dintre cele patru numere anuale (de regulă, nr. 2) este dedicat integral unei ţări (România a fost prezentată în 1995; vom reveni asupra acestui număr atunci când vom analiza spaţiul românesc şi autorii români): *Censure et autocensure*; *Photographie et anthropologie*; *Anthropologie de l'école*; *L'Art au travail*; *Handicaps. Entre discrimination et intégration*; *Météo. Du climat et des hommes*; *Nouvelles adolescence*; *Natures urbanisées*; *Anatomie du dégoût*; *Sports à risques? Corps du risque*; *La diffusion des sports*; *Modernité à l'imparfait. En Bretagne*; *Sexualités négociées*; *Restaurants en ville*; *Temps biographiques et discontinuités politiques*; *La mesure du danger*; *Propreté, Saleté, Urbanité*; *Arts et jeux de genre*; *L'Europe et ses ethnologies*; *Le Patrimoine immatériel de l'Amérique française*; *Parentés et paternités en Europe*; *Ethnologie(s) du littéraire* ş.a. Observăm faptul că, din cele 31 de numere apărute, 23 tratează temele într-o evidentă tentă antropologică, acest fapt fiind subliniat şi prin unele dintre cuvintele titlurilor tematice (precum antropologie, şcoală, artă, handicap, discriminare, climat, adolescenţă, urbanizare, oraş, sport, modernitate, sexualitate sau politică). Chiar şi ţările sunt prezentate în aceeaşi manieră (spre exemplu, *Grande Bretagne. Antrhropology at home* sau *Suède. L'ethnologue dans la cité*). Aşadar, din această sumară analiză a tematicilor apărute în ultimul deceniu, se poate lesne constata că şi în „Ethnologie française” cele mai multe dintre studii sunt tratate în spiritul „noilor etno-antropologii”. Să fi câştigat deja bătălia „noile etnologii”? Numărul 4 din 2008 (cu o tematică recurentă acestei prime părţi a articolului nostru, *L'Europe et ses ethnologies*) pare a ne da un răspuns. Astfel, din 23 de studii şi articole publicate, 14 discută teme preponderent antropologice, dintre care amintim: *Le film Rêve d'usine. Une conception singulière de la «lutte»* (Samia Moucharik), *Les «jeunes de cité»* (Éric Marlière), *L'anthropologie après les musées?* (Benoît de l'Estoile), *Quels budgets pour l'achat de collections contemporaines?* (Christian Coiffier), *Collecter, exposer le contemporain au MuCEM* (Denis Chevallier), *L'anthropologie sociale en France, dans quel état?* (Charles J.-H. Macdonald), *L'anthropologie dans l'espace européen de la recherche. Un monde à construire* (Irène Bellier), *Anthropology and its Subdivisions in Relation to Contemporary Human Science* (Ellen F. Roy), *Aims and scope of the «Anthropology in Europe» project* (Andrés Barrera-González) (cf. http://www.cairn.info/revue-ethnologie-francaise-2008-4.htm – accesat la data de 17. III. 2016).

49 http://www.fmsh.fr/ (accesat la data de 11. II. 2016).

50 http://www.msh-reseau.fr/ (accesat la data de 30. III. 2016).

BDD-A32828 © 2016 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:53:55 UTC)

– InSHS)[51] şi controversatul Musée Quai Branly, care şi-a făcut deja un obicei din colaborarea cu instituții editoriale profesioniste (în special cu Flammarion şi Actes Sud), rezultatul fiind coediții de referință[52].

Apoi, amintim de Departamentul de Antropologie al Universității canadiene Laval, care publică atât clasic, cât şi numeric, revista „Anthropologie et Sociétés”[53], de Centre de Recherches et d'Etudes Anthropologiques – CREA, unde, în 2001, François Laplantine şi Jean-Baptiste Martin au pus bazele revistei „Parcours Anthropologiques”[54], dar şi de Société d'Anthropologie des Connaissances care editează, din 2007, „Revue Anthropologie des Connaissances”[55].

O tendință vizibilă a ultimului deceniu, la care probabil vom reveni atunci când vom aborda relația complexă mondializare – modernitate tehnologizată şi modul în care această relație afectează comunitățile tradiționale, dar şi statutul etnologiei, este aceea a utilizării cu precădere sau exclusiv a internetului. Iată câteva publicații şi edituri ce pot fi regăsite numai în spațiul virtual, fapt care creează deja nelinişte în rândul unora dintre etnologii francezi: „Revue en ligne de sciences humaines et sociales”[56], Cairn.info (creat de editurile Belin, De Boeck, La Découverte şi Erès, exclusiv pentru a-şi spori vizibilitatea în mediul virtual)[57], NeoBook Éditions („maisons d'édition 100% numérique”)[58] şi OpenEdition Books, „o platformă de editare electronică a cărților din domeniul ştiințelor umane şi sociale”[59].

51 http://www.cnrs.fr/ (accesat la data de 15. II. 2016).

52 Aparițiile editoriale urmează, adesea, expozițiilor tematice temporare organizate la sediul muzeului de pe malul Senei. Potrivit denumirii complete a muzeului, ele sunt grupate, în primul rând, spațial (*Africa* – cu nouă titluri până în 2015, cele două *Americi* – cu opt titluri până în 2016, *Asia* – cu numai trei titluri până în 2015, *Oceania* – cele mai multe titluri apărute, 12, în perioada 2007–2016). În al doilea rând, gruparea se face pe domenii de cercetare: antropologie (ceea ce trădează, încă o dată, direcția în care evoluează acest muzeu! În perioada 2006–2016 au apărut 11 cărți în acest domeniu); artele populare (imaginea de generic fiind desprinsă parcă din filmele de groază de la Hollywood, o mulțime de… cranii invitându-ne să descoperim minunata artă populară din cele patru zări ale lumii! Opt titluri au apărut în perioada 2007–2011); beaux-arts (şase titluri editate până în 2013); fotografia (au apărut 11 lucrări) şi, în ton cu post-modernitatea pe care o promovează insistent noile muzee, pop culture (cu un singur titlu, apărut în 2009, dedicat lui Tarzan…) http://www.quaibranly.fr/fr/editions/ – accesat la data de 12. III. 2016. Desigur, vom reveni la unele dintre aceste aparții pe parcursul derulării… episoadelor articolului nostru.

53 www.erudit.org/revue/as/ (accesat la data de 11. II. 2016).

54 http://pa.revues.org/ (accesat la data de 1. III. 2016).

55http://www.archivescontemporaines.com/ şi http://www.socanco.org/ (accesate la data de 12. II. 2016).

56 www.ethnographiques.org/ (accesat la data de 10. II. 2016).

57 http://www.cairn.info/ (accesat la data de 1. III. 2016).

58 http://neobook.fr/ (accesat la data de 21. III. 2016).

59 books.openedition.org/ (accesat la data de 11. II. 2016).

BDD-A32828 © 2016 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:53:55 UTC)

Cam acestea ar fi sursele de informare, cu precizarea că am cartografiat cărți, reviste, cataloage de muzeu, albume de artă, filme ş.a. în primul rând din domeniul etno-antropologiei[60]. Uneori, am socotit necesar să reținem şi titluri din domeniile istoriei, geografiei, demografiei, religiei sau muzeologiei, ştiințe îndeaproape înrudite cu etnologia. Mai precizăm şi faptul că cele mai multe cărți sunt editate, bien sûr, în limba franceză. Apar, însă, din când în când, unele în limbile spaniolă şi engleză, dar şi în limbi africane, probabil pentru uzul exclusiv al nativilor de acolo.

**Teme şi tematici principale**

După cum am mai precizat, câmpul investigației noastre s-a dovedit a fi unul neaşteptat de amplu. Au rezultat câteva mii de titluri, pe care am încercat să le grupăm din punct de vedere tematic sau conceptual, potrivit – în linii mari –, unui algoritm stabilit pentru istoria etnologiei franceze de către Jean Cuisenier[61].

Astfel, prima grupă priveşte fenomenele locuirii, producției şi consumului, a doua, înrudirea şi organizarea socială (la care am adăugat şi viața socială), a treia fiind rezervată expresiilor şi controlului social (cu referire, mai ales, la costumul popular, cutume, practici religioase cutumiare şi comportamente ideologice).

Unele grupe tematice de titluri nu aveau cum să fie încadrate în tipicul acestui algoritm. Aici se regăsesc: (re)definirea domeniului cercetării; cercetările etno-antropologice circumscrise Franței ultimului deceniu (care va urma însă, în interiorul ei, aceeaşi împărțire); tema sensibilă a mondializării şi tehnologizării, în raport cu civilizațiile tradiționale; luxurianta producție etno-antropologică consacrată Africii (şi aici procedând la fel ca şi în cazul Franței); spațiul românesc şi autorii români sau de origine română publicați în Franța sau în spațiul francofon, precum şi de anumite teme expediate la rubrica *Diverse*.

În aceste condiții, iată cum arată, în liniile sale principale, planul întregului nostru articol:

1. (re)definirea domeniului cercetării;
2. cercetări etno-antropologice în spațiul franțuzesc;
3. mondializare, globalizare şi modernitate tehnologizată;

60 O altă disciplină care le secondează îndeaproape este sociologia. De altfel, în Franța mulți sociologi par a fi în largul lor în domeniul etnologiei, cercetările lor având o mare doză de interdisciplinaritate; un bun exemplu în acest sens este, după cum vom vedea, sociologul Jean Copans. Se petrece acest lucru pentru că toate aceste trei discipline au, din unghiuri diferite de vedere, acelaşi câmp de investigație, anume persoana umană, privită în toate ipostazele ființării sale. Precizăm că, în ciuda apropierilor evidente dintre etnologie şi antropologie, am preferat să utilizăm termenul etnologie nu doar pentru că s-a născut, cumva, în spațiul franțuzesc, ci mai ales pentru că, în viziunea noastră, exprimă mai adecvat esența civilizației tradiționale, în timp ce antropologia pare a fi atrasă în special de studierea omului civilizației (post-)moderne şi contemporane.

61 http://www.culture.gouv.fr/ (accesat la data de 23. III. 2016).

BDD-A32828 © 2016 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:53:55 UTC)

4. etno-antropologia Africii, cea mai importantă temă din punct de vedere cantitativ, aceasta fiind singura raţiune a tratării sale separate;

5. locuire, producţie şi consum: organizare spaţială, arhitectură tradiţională, muntele, deşertul, locuri misterioase, relatări ale călătorilor de ieri şi de azi; meşteşuguri şi meserii uitate, vânătoare tradiţională, cromatica de altădată; gastronomie tradiţională;

6. înrudire, organizare şi viaţă socială: familia, bătrânii şi bătrâneţea, femeia, copilul; muzica şi dansurile populare, literatura populară (poveşti, proverbe, ghicitori ş.a.);

7. expresii şi control social: vestimentaţie, grija faţă de corp, medicina tradiţională (inclusiv alchimie şi droguri), rituri de trecere, rituri diverse, sărbători, numerologie, mitologie, demonologie, cultul animalelor şi păsărilor; creştinismul cutumiar în raport cu civilizaţia arhaică;

8. spaţiul românesc şi autori români care sunt publicaţi în Franţa;

9. diverse alte aspecte greu de încadrat temelor mai sus enumerate.

Din punct de vedere spaţial, se poate observa corelaţia evidentă dintre trecutul (şi prezentul) colonial francez şi repartiţia geografică a titlurilor apărute:

1. Africa, cu peste 1000 de titluri este, desigur, cap de pod; aici se detaşează regiunile central-vestice, precum şi Maghreb-ul, adică tocmai teritoriile, ţările şi popoarele care au fost stăpânite cândva, direct, de Franţa;

2. lumea mediteraneană;

3. lumea arabă;

4. America Latină şi Monde Caraïbes;

5. Oceania şi Asia de Sud-Est;

6. Oceanul Indian;

7. America de Nord şi de Sud;

8. Europa de Est (Ungaria, România şi Rusia ocupă, la o privire fugară, un loc aparte).

Mult mai puţine titluri sunt dedicate Asiei Centrale, Orientului Mijlociu, Arcticii şi Antarcticii, ceea ce reconfirmă orientarea premeditată a cercetărilor etno-antropologice franţuzeşti.

Având în vedere tot acest păienjeniş tematic şi spaţial, articolul nostru va apărea în mai multe părţi, prima, cea de faţă, fiind consacrată (re)definirii domeniului cercetării. Precizăm faptul că analiza noastră bibliografică, adesea marcată de subiectivitate, este una preponderent informală, neavând deloc intenţia de a diseca în detaliu măcar unele dintre lucrările apărute (fapt, de altfel, imposibil în condiţiile date!).

Din loc în loc am emis, totuşi, unele judecăţi de valoare, bazate în primul rând pe o minimă deontologie profesională, care socotim că ar trebui să marcheze cercetările etnologice oriunde şi oricând. Le-am făcut plecând de la convingerea că menirea omului de ştiinţă, a etnologului în cazul de faţă, nu este numai de a

BDD-A32828 © 2016 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:53:55 UTC)

informa, acesta fiind dator să încerce să lumineze, mai mult şi mai bine, locul şi timpul pe care i le-a dăruit Dumnezeu, chiar dacă din această cauză asupra sa şi, prin extensie, asupra operei sale, vor plana acuzații de subiectivism sau de… incorectitudine politică.

**(Re)definirea domeniului cercetării**

O mulțime de apariții editoriale marchează această tematică privitoare la (auto)scrutarea domeniului de activitate. Am abordat această problematică mai ales prin punerea, într-un original dialog, a titlurilor şi subtitlurilor principalelor lucrări apărute în ultimul deceniu, metodă pe care, preponderent, o vom utiliza de-a lungul întregii noastre analize.

În ceea ce priveşte etnologia propriu-zisă, remarcăm preocuparea constantă pentru definirea şi redefinirea ei ca ştiință (asimilată uneori/adeseori cu antropologia)[62], dar şi precizarea contextului în care a apărut[63]. Alături de ramuri mai vechi, fructe ale interdisciplinarității, precum etnoistoria[64], etnomuzicologia[65], etnoarheologia[66] şi etnolingvistica[67], apar şi se dezvoltă altele, grupate sub tutela

62 *Martine Segalen* (sous la direction de), *Ethnologie*. *Concepts et aires culturelles*, Paris, Armand Colin, *2001, 322 p.;* Jean Copans, *Introduction à l'ethnologie et à l'anthropologie. Domaines et approches*, 3e édition, Paris, Armand Colin, 2010, 128 p.; Sylvaine Camelin, Sophie Houdart, *L'ethnologie*, Paris, *PUF,* Collection „Que sais-je?", 2010, 128 p.; Richard Pottier, Olivier Leservoisier, Marie-Odile Géraud, *Les notions clés de l'ethnologie. Analyses et textes*, Paris, Armand Colin, 2016, 376 p.

63 *Savoirs romantiques. Une naissance de l'ethnologie*. Sous la direction de Daniel Fabre, Jean-Marie Privat, Nancy, Presses Universitaires de Nancy, 2010.

64 Henri Brunschwig, *Un faux problème: l'ethno-histoire*, în „Annales". Économies, Sociétés, Civilisations, Paris, vol. 20/1965, no 2, p. 291–300 (în acest articol este contestată utilitatea acestei subdiscipline, mai ales pentru studiile africaniste); Hubert Deschamps, *L'ethno-histoire. Buts et méthodes*, en „Revue Historique", Paris, fasc. 2 (1966), p. 305–316; Jean-Pierre Castelain, Serge Gruzinski, Carmen Salazar-Soler, *De l'ethnographie à l'histoire. Paris-Madrid-Buenos Aires. Les mondes de Carmen Bernand*, Paris, L'Harmattan, 2006, 428 p.

65 Un subdomeniu foarte bine organizat, în 1983 fiind înființată Société Française d'Ethnomusicologie, care număra în 2013 peste 200 de membri (http://www.ethnomusicologie.fr/ – accesat la data de 10. IV. 2016).

66 Alain Gallay, *Pour une ethnoarchéologie théorique. Mérites et limites de l'analogie ethnographique*, Arles, Actes Sud, Collection Errance, 2011, 392 p.

67 Aurore Monod Becquelin, Valentina Vapnarsky, „L'ethnolinguistique, la pragmatique et le champ cognitif", en Martine Segalen (dir.), *op. cit.*, p. 155–178; Marie Scarpa, *De l'ethnologie de la littérature à l'ethnocritique*, în „Recherches & Travaux", Grenoble, no 82/2013, p. 21–27 (http://recherchestravaux.revues.org/ – accesat la data de 10. IV. 2016).

BDD-A32828 © 2016 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:53:55 UTC)

„noilor etnologii”[68], care îşi cer, uneori vehement, alteori insistent, drept de manifestare, cum ar fi etnopsihiatria[69], etnocritica[70] şi etnoscenologia[71].

Apoi, regăsim tot felul de „etnologii” privitoare la o sumedenie de teme şi subiecte care, în mod obişnuit, nu fac (mai bine zis, nu făceau!) parte din arealul preocupărilor acestei discipline: habitatul urban[72]; grădinile şi grădinăritul[73]; şahul şi şahiştii[74]; ciclismul sau, mai general, cultura sportivă[75]; meciul de fotbal[76]; oamenii bucuroşi[77]; surdo-muţii[78]; monumentele istorice[79]; miturile industriale (de pildă, Michelin)[80]; *de soi*[81] (autocontrolul); catastrofele (plecând de la inundaţii)[82]; *forme-camp*-urile[83] (locuri speciale de tranzit, folosite cel mai adesea pentru

68 Laurent Berger, *Les nouvelles ethnologies. Enjeux et perspectives*, Paris, Armand Colin, 2005, 128 p.

69 Tobie Nathan, *L'ethnopsychiatrie* (DVD/Multizones; format 16/9; couleur; PAL; durée totale: 53 mn 05 s), Paris, Coédition Gallimard/CNRS, 2007.

70 Marie Scarpa, *op. cit.*

71 Françoise Gründ, „Ethnoscénologie. Un point de vue insolite sur le spectaculaire ou un nouvel outil de recherche?” (este titlul unuia dintre cele 10 articole din cadrul vol. colectiv *Retour sur le terrain…*, p. 191–214).

72 Noël Jouenne, *Dans l'ombre du Corbusier. Ethnologie d'un habitat collectif ordinaire*, Paris, L'Harmattan, 2007, 156 p.

73 Martine Bergues, *En son jardin*. *Une ethnologie du fleurissement*, Paris, Maison des Sciences de l'Homme, Collection Ethnologie de la France, 2011, 400 p.; Sylvie Magnanon, *Les botanistes. Contribution à une ethnologie des passions naturalistes*, Paris, L'Harmattan, 2015, 164 p.

74 Thierry Wendling, *Ethnologie des joueurs d'échecs*, Paris, PUF, Collection Ethnologies, 2002.

75 Xavier Garnotel, *Le peloton cycliste. Ethnologie d'une culture sportive*, Paris, L'Harmattan, 2009.

76 Christian Bromberger, *Ethnologie d'une passion partisane à Marseille*, *Naples et Turin. Le match de football*, Paris, Maison des Sciences de L'Homme, 2015 (reeditare din 1995).

77 *Ethnologie des gens heureux*. Édité par Salomé Berthon, Sabine Chatelain, Marie-Noelle Ottavi, Olivier Wathelet, Paris, Maison des Sciences de l'Homme, Collection Cahiers d'Ethnologie de la France, 2009, 210 p.

78 Yves Delaporte, *Les sourds c'est comme ca! Ethnologie de la surdi-mutite*, Paris, Maison des Sciences de L'Homme, 2002, 398 p.

79 Daniel Fabre, *Domestiquer l'histoire. Ethnologie des monuments historiques*, Paris, Maison des Sciences de L'Homme, 2000, 200 p.

80 Corinne Vedrine, *L’esprit du capitalisme selon Michelin. Ethnologie d’un mythe industriel*, Saint-Étienne, Publications de l’Université de Saint-Étienne, 2015, 446 p.

81 Marc Augé, *Une ethnologie de soi. Le temps sans age*, Paris, Seuil, 2014.

82 Julien Langumier, *Survivre à l'inondation. Pour une ethnologie de la catastrophe*. Préface de Francoise Zonabend, Lyon, *Ens Lsh*, *2008, 354 p.*

83 Henri Courau, *Ethnologie de la forme-camp de Sangatte*, Paris, Archives Contemporaines, 2007, 282 p.

BDD-A32828 © 2016 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:53:55 UTC)

refugiați); dormitorul[84]; intimitatea[85] şi, de ce nu, practicile sexuale[86]. Din două una: ori nu pricepem noi aşa cum se cuvine adecvarea cercetării etnologice la realitățile contemporane, ori colegii noştri francezi, occidentali în general, utilizează această ştiință într-un mod mult diferit față de majoritatea etnologilor est-europeni!

Parcă pentru a-şi spori… farmecul, etnologia cochetează uneori cu literatura[87], în special cu cea regională[88], dar încearcă să se adapteze şi la noile tehnologii, astfel explicându-se producerea, în ultima vreme, a multor filme etnologice[89], folosirea intensă a fotografiei, ca un inedit izvor documentar[90] sau bunele reviste de specialitate care au vizibilitate doar pe internet[91]. Însă, unul din principalele atuuri ale acestei ştiințe rămâne, în continuare, terenul, anchetarea acestuia aducând, cel mai adesea, rezultate spectaculoase chiar şi în era mondializării[92].

Termenul „etnografie", din ce în ce mai rar folosit în Hexagon, apare, de cele mai multe ori, în contexte şi sintagme surprinzătoare, cum ar fi: mică etnografie a

84 Pascal Dibie, *Ethnologie de la chambre a coucher*, Paris, Métailié, 2000, 308 p.

85 Véronique Dassie, *Objets d'affection*. *Une ethnologie de l'intime*, Paris, Cths, 2010, 367 p.

86 Jean-François Bayart, *Le plan cul*. *Ethnologie d'une pratique sexuelle*, Paris, Fayard, 2014, 200 p.

87 Revista „Eurasie", Paris, no 14–15/2006 (număr dedicat exclusiv relației dintre etnologie şi literatură, „particulièrement dans le domaine euro-asiatique"). Préfacé par Yves Vadé et Christian Pelras, 356 p.; cf. http://www.editions-harmattan.fr/ – accesat la data de 7. IV. 2016; Vincent Debaene, *L'adieu au voyage. L'ethnologie française entre science et littérature*, Paris, Gallimard, 2010, 528 p.; Marie Scarpa, „Une nouvelle «pratique»: l'ethnocritique de la littérature", în vol. colectiv *Retour sur le terrain…*, p. 215–228; *Terrains d'écrivains: littérature et ethnographie* (sous la dir. de Alban Bensa et François Pouillon), Toulouse, Anacharsis, 2012.

88 Sylvie Sagnes (directeur d'ouvrage), *Littérature régionaliste et ethnologie*. Actes des journées d'étude Museon Arlaten, Arles, Coédition Actes Sud/Museon Arlaten, 2015, 240 p.

89 De pildă, editura pariziană L'Harmattan produce multe documentare în regie proprie, unele fiind din domeniul etnologiei (http://www.harmattantv.com/ – accesat la data de 2. IV. 2016). În context, notăm că la Musée Quai Branly se află nu mai puțin de „6 000 DVD de films documentaires ethnographiques et œuvres de fiction", unele dintre ele realizate în cadrul muzeului (http://www.quaibranly.fr/fr/recherche-scientifique/catalogue/bibliotheque-et-fonds-documentaires/catalogues/ – accesat la data de 11. IV. 2016). Cu siguranță, mai există şi alți producători în domeniu, de care nu avem noi ştiință…

90 Yves Le Fur, Christine Barthe, Quentin Bajac, *D'un regard l'autre*, Paris/Arles, Coédition Musée du Quai Branly/Actes Sud, 2006, 192 p.; Luis Eduardo Robinson Achutti, *L'homme sur la photo. Manuel de photoethnographie*, Paris, L'Harmattan, 2011, 144 p.

91 RLSHS de exemplu, vizibilă doar pe pagina web www.ethnographiques.org/ (accesată la data de 11. III. 2016).

92 Jean Copans, *L'enquête ethnologique de terrain. L'enquête et ses méthodes*, 3e édition, Paris, Armand Colin, 2011, 128 p.; Antonio Guerreiro, „L'enquête de terrain à l'heure de la mondialisation: repères méthodologiques de Malinowski à l'anthropologie participative", în vol. colectiv *Retour sur le terrain…*, p. 27–62.

BDD-A32828 © 2016 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:53:55 UTC)

tradițiilor monastice[93], de la etnografie la… antropologia reflexivă[94] sau, mai bizar, etnografia adolescenței[95]. Doar regăsirea termenului alături de descriere[96], de arhitectură[97], în contextul cercetării unei anume comunități[98] sau în sintagma „etnografii multiple”[99] pare a fi de domeniul firescului de altădată. Un alt vechi concept, folclor, des întâlnit pe vremuri în Franța, astăzi este o *rara avis* în limbajul etnologilor contemporani occidentali, fiind găsit în analiza noastră doar o singură dată[100].

Evoluția viitoare a etnologiei franceze este greu de decelat în condițiile în care această ştiință, ca şi altele de altfel, este suspectă, aşa după cum am mai precizat, de politizare[101], faptul petrecându-se, după unii autori, încă din veacul al XIX-lea[102]. În această situație, privitul etnologului în oglinda (altuia)[103] sau mersul la şcoală[104] nu ştim cât de mult ajută. Poate doar reîntoarcerea la practicarea acestei ştiințe cu dăruire, pasiune şi, mai ales, *sine ira et studio*…

93 Laurent Denizeau, *Petite ethnographie d'une tradition monastique. A propos de la foi et de la pratique religieuse*, Paris, L'Harmattan, 2011, 164 p.

94 Christian Ghasarian, *De l'ethnographie à l'anthropologie réflexive. Nouveaux terrains, nouvelles pratiques, nouveaux enjeux*, Paris, Armand Colin, 2002, 254 p.

95 Pascal Le Rest, *Ethnographie d'un parcours adolescent*, vol. I. *Une jeunesse entre béton et bitume*, Paris, L'Harmattan, 2010, 216 p.; vol. II. *Banlieue sud et le 17ème printemps*, 2011, 280 p.; vol. III. *La marche du temps*, 2011, 270 p.

96 François Laplantine, *La description ethnographique*, Paris, Armand Colin, 2015, 128 p.

97 Emmanuel Amougou, *Architecture et ethnographie au XIX-e siècle*. Lectures des Conférences de la Société Centrale des Architectes Français, Paris, L'Harmattan, 2008, 188 p.

98 *Ethnographie en Brière*. Textes rassemblés et coordonnés par Pascal Bacuez, Paris, L'Harmattan, 2005, 206 p.

99 *Ethnographies plurielles. Déclinaisons selon les disciplines* (sous la direction de Tiphaine Barthèlemy, Philippe Combessie, Laurent Sébastien Fournier et Anne Monjaret), Paris, CTHS (Le Comité des Travaux Historiques et Scientifiques), 2014.

100 *Du folklore à l'ethnologie*. Édité par Denis-Michel Boëll, Jacqueline Christophe et Régis Meyran. Préface de Isac Chiva et Michel Colardelle, Paris, Maison des Sciences de l'Homme, 2009, 404 p.

101 Maurice Agulhon, *Histoire vagabonde*, tom I. *Ethnologie et politique dans la France contemporaine*, Paris, Gallimard, 1988 (reeditată în 2013); *Ibidem*, tom III. *La politique en France, d'hier à aujourd'hui*, Paris, Gallimard, 1996.

102 *Ibidem*, tom II. *Idéologies et politique de la France au XIX* e *siècle*, Paris, Gallimard, 1988.

103 Isac Chiva et Utz Jeggle (dir.), *Ethnologies en miroir. La France et les pays de langue allemande*, Paris, Maison des Sciences de l'Homme, Collection Ethnologie de la France, 1987, 396 p.

104 Patrick Boumard, *Des ethnologues à l'école*. Préface de Pascal Dibie, Paris, L'Harmattan, 2011, 238 p.

BDD-A32828 © 2016 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:53:55 UTC)

Considerăm că acest scurt survol bibliografic arată deruta, uneori chiar criza[105] metodologică în care se află etnologia în general, cea franțuzească în special. Totuşi, pentru a nu aluneca înspre un pesimism păgubos, să socotim că etnologia, ca o ştiință mai tânără ce este, se caută în continuare pe sine.

Antropologia, surata ei cam de aceeaşi vârstă, este şi mai zburdalnică în căutările sale. Se pare că acesteia i s-au cam greşit măsurile încă de la naştere, din secolul al XVIII-lea[106]. Mai apoi a fost redefinită, fiind asociată o vreme mai mult cu studiul popoarelor exotice şi îndepărtate[107]. Mai recent, vizează cunoaşterea globală a omului, acum câțiva ani prin antropologie înțelegându-se „d'enquête multidisciplinaire sur les pratiques et les conduites, sur les représentations et les idéologies, sur les professions, les organisations et les institutions, sur les techniques et les productions dans leurs singularités historiques"[108]. O scurtă istorie recentă a antropologiei[109] ne arată, însă, că aceasta îşi continuă neostoită căutările în toate direcțiile posibile şi imposibile, la braț, mai nou, cu socio-antropologia[110], fiică… rezultată din mariajul cu sociologia.

Vom enumera, în continuare, câteva aşa-numite „noi" antropologii, dar şi direcții ce se vor întotdeauna inovatoare, în care această ştiință capricioasă îşi mână servanții. Întâi de toate, antropologia se vrea urbană[111], căci mediul rural se pare că

105 „«Criză» e un cuvânt grecesc, şi înseamnă «judecată». În Sfânta Scriptură, acest cuvânt este întrebuințat des […] Şi actuala restriște financiar-economică este privită de popor ca o judecată a lui Dumnezeu, dar nu este numită «judecată», ci «criză». Ca restriştea să fie sporită prin neînțelegere! Fiindcă atunci când se rosteşte un cuvânt pe înțeles, cum este «judecată», se ştie şi pricina pentru care a venit restriştea, se ştie şi Judecătorul care a îngăduit-o, se ştie, în fine, şi scopul pentru care a fost îngăduită ea. Iar când e folosit cuvântul «criză», cuvânt neînțeles de toți şi de oricine, nimeni nu ştie să lămurească nici de ce, nici de la cine, nici pentru ce. […]

*Cauza este întotdeauna aceeaşi*. Cauza secetelor, inundațiilor, foametei şi a celorlalte flageluri ale neamului omenesc este şi cauza crizei actuale. *Apostazia oamenilor*. Prin păcatul apostaziei au provocat oamenii această criză, şi Dumnezeu a îngăduit-o ca să-i trezească, să le deştepte conştiința, să-i înduhovnicească şi să-i întoarcă la Sine. La păcate moderne, criză modernă" (cf. Episcop Nicolae Velimirovici, *Răspunsuri la întrebări ale lumii de astăzi* (scrisori misionare). Traducere din limba sârbă de Adrian Tănăsescu-Vlas, București, Editura Sofia, 2002; menționăm că am citat din ediția electronică publicată de Editura Apologeticum, în 2005, p. 9–10; s. n. – M. L.).

106 *De l'homme. Buffon*. Présentation par Michèle Duchet. Postface de Claude Blanckaert, Paris, L'Harmattan, 2006, 470 p.

107 Mondher Kilani, *Anthropologie. Du local au global*, 2e édition, Paris, L'Harmattan, 2012, 400 p.

108 http://www.archivescontemporaines.com/ (accesat la data de 9 aprilie 2016).

109 Florence Weber, *Brève histoire de l'anthropologie*, Paris, Flammarion, 2015.

110 *Figures de l'altérité. Comment peut-on être socio-anthropologue aujourd'hui ? Autour de Jean-Olivier Majastre*. Sous la direction de Florent Gaudez, Paris, L'Harmattan, 2010, 324 p.; *Comment peut-on être socio-anthropologue ?* Textes réunis et présentés par Jean-Michel Bessette et Bruno Péquignot, Paris, L'Harmattan, 2012, 214 p.; *Etre socio-anthropologue aujourd'hui ?* Textes réunis et présentés par Jean-Michel Bessette, Paris, L'Harmattan, 2014, 168 p.

BDD-A32828 © 2016 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:53:55 UTC)

nu-i mai prieşte, şi reflexivă[112]. Apoi, este pasionată în cel mai înalt grad de spaţiu[113] şi, de vreo câteva decenii încoace, de corpul uman (semnificativ, L'Harmattan are o colecţie întreagă numită „Le corps en question"), trupul fiind examinat din toate unghiurile posibile[114], în această ultimă ipostază, antropologia dorindu-şi să fie şi simbolică[115]… Aici, pe spatele trupului trecător (şi întinat de zgura păcatelor strămoşeşti şi/sau personale[116]), încearcă antropologia actuală să-şi croiască noi „căi" şi cărări[117].

În prelungirea obsesiei faţă de corpul uman, antropologia mai este preocupată şi de gesturi[118], dar mai ales de erotismul uman, ca să nu spunem de-a

111 Anne Raulin, *Anthropologie urbaine*, Paris, Armand Colin, 2014, 224 p.

112 Christian Ghasarian, *op. cit.*

113 Alain Mons, *Paysage d'images. Essai sur les formes diffuses du contemporain*, Paris, L'Harmattan, 2006, 226 p.; Marion Segaud, *Anthropologie de l'espace. Habiter, fonder, distribuer, transformer*, Paris, Armand Colin, 2010, 248 p.

114 *Corps, art et société*. *Chimères et utopies*. Textes présentés par Lydie Pearl, Paris, L'Harmattan, 1998, 336 p.; Nélia Dias, *La mesure des sens. Les anthropologues et le corps humain au XIXe siècle*, Paris, Flammarion, Collection Histoire, 2004; *Anthropologie historique du corps*. Sous la direction de Frédéric Duhart. Avec la collaboration de Abdelhakim Charif et Yannick Le Pape, Paris, L'Harmattan, 2006, 332 p.; *Le corps, le vin et les images*. Sous la direction de Hubert Cahuzac et Martine Joly, en MEI (Médiation et Information). Revue scientifique internationale spécialisée en sciences de l'information et de la communication, Paris, no 23/2006, 190 p.; *Variations sur la peau*. Sous la direction de Stéphane Héas et Laurent Misery, tome 1, Paris, L'Harmattan, 2007, 210 p.; *Ibidem*, tome 2, 2008, 224 p.; *Le corps communicant*. *Le XXIe siècle, civilisation du corps?* Sous la direction de Béatrice Galinon-Melenec et Martin-Juchat Fabienne, Paris, L'Harmattan, 2008, 242 p.; *Les imaginaires du corps en mutation*. *Du corps enchanté au corps en chantier*. Coordonné par Claude Fintz, Paris, L'Harmattan, 2008, 508 p.; *Objet, bijou et corps. In-corporer*. Sous la direction de Monique Mahona et Alexandre Klein, Paris, L'Harmattan, 2008, 280 p.; David Le Breton, *Anthropologie du corps et de la modernité*, 6e éd., Paris, PUF, 2013, 336 p.

115 Lydie Pearl, *Corps, sexe et art*. *Dimension symbolique*, Paris, L'Harmattan, 2001, 232 p.; Françoise Héritier, *Pour une anthropologie symbolique du corps* (contient 1 CD audio; durée d'écoute: 51 mn 25 s), Paris, Gallimard, Collection À voix haute, 2008; *Le corps. Soins, rituels et symboles* (tematica nr. 25/2015 din „Eurasie").

116 După cum ne sugerează Sfântul Ioan Gură de Aur în rugăciunea a doua de dinaintea Sfintei Împărtăşanii (cf. *Carte de rugăciuni*, Iaşi, Editura Doxologia, 2010, p. 343).

117 Jean-Olivier Majastre, *L'art, le corps, le désir*. *Cheminements anthropologiques*. Préface d'Henri Torgue, Paris, L'Harmattan, 2008, 214 p. De cealaltă parte a lumii, în America, Marshall Sahlins ne avertiza că e posibil ca civilizaţia occidentală să se afle în faţa unei iluzii dăunătoare (*La nature humaine, une illusion occidentale*, Paris, Eclat, 2009, 144 p.; http://www.librairiethuard.fr/ – accesat pe 12. III. 2016). Dar cine mai are timp să ia aminte şi la astfel de mărturii?

118 Marcel Jousse, *L'anthropologie du geste*, Paris, Gallimard, 2008, 1 008 p. (reia trei volume mai vechi, apărute tot la Gallimard: vol. I. *L'anthropologie du geste*, 1974; vol. II. *La Manducation de la Parole*, 1975 şi vol. III. *Le parlant, la parole et le souffle*, 1978).

BDD-A32828 © 2016 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:53:55 UTC)

dreptul de pornografie[119]. Foarte sugestiv şi cam în aceeaşi direcţie, antropologia occidentală contemporană pune sub semnul întrebării interdicţiile[120] de natură moral-etică, ceea ce ne arată că această ştiinţă este, în subtext, interesată de eradicarea anumitor principii după care a funcţionat societatea umană vreme îndelungată, trecând de pe tărâmul ştiinţei pe acela, alunecos, al ideologiilor. Şi parcă ar fi păcat să se împlinească şi pentru etno-antropologii contemporani o străveche zicere a psalmistului David: „Eu am zis întru uimirea mea: «Tot omul este mincinos!»”[121].

Antropologia memoriei[122] pare a fi consonantă cu socio-antropologia transmiterii[123], în timp ce alţi cercetători pun faţă în faţă antropologia cu imaginea[124] sau aplică antropologia vizuală mediului industrial[125]. Pe de altă parte, antropologia lumii contemporane[126] rezonează adesea cu sportul în general[127], dar mai ales cu fotbalul[128], subiect altfel extrem de generos nu numai pentru mass-media, dar şi pentru unii etno-antropologi francezi.

Aflăm că până şi… piticului din grădină i s-a dedicat o cercetare pertinentă[129], unii cârcotaşi întrebându-se dacă nu cumva o astfel de întreprindere ar putea fi socotită absurdă! În acest ritm, probabil nu va mai trece multă vreme până la apariţia unei cărţi serioase despre piticii de pe creier, căci cam în această direcţie se pare că duc antropologia unii dintre etno-antropologii francezi de azi. Socotind abordările moderne deja depăşite, o parte dintre aceştia (Marc Augé, François

119 Lydie Pearl, *op. cit.*; Frédéric Allamel, *Anthropérotiques*. *Archives ethnographiques de l'Institut Kinsey*, Paris, L'Harmattan, 2009, 192 p.

120 *Interdit(s), interdiction(s)*. Sous la responsabilité de Claudine Viard, Paris, L'Harmattan, 2009, 242 p.

121 *Noul Testament cu Psalmii*, Bucureşti, Institutul Biblic şi de Misiune Ortodoxă al Bisericii Ortodoxe Române, 1972, p. 727 (*Psalmul 115*, 2).

122 Joël Candau, *Anthropologie de la mémoire*, Paris, Armand Colin, 2005, 202 p.

123 *Socio-anthropologie de la transmission*. Sous la direction de Dominique Jacques-Jouvenot et Gilles Vieille Marchiset, Paris, L'Harmattan, 2012, 232 p.

124 François Laplantine, *L'énergie discrète des lucioles*. *Anthropologie et images*, Paris, L'Harmattan, 2013.

125 Gilles Remillet, *Ethno-cinématographie du travail ouvrier*. *Essai d'anthropologie visuelle en milieu industriel* (Dvd du film „Ouvrier de Tamaris” inclus), Paris, L'Harmattan, 2009, 318 p.

126 Marc Augé, *Pour une anthropologie des mondes contemporains*, Paris, Flammarion, Collection Champs essais, 2010 (se reia o ediţie mai veche din 1994).

127 Sébastien Darbon, *Les fondements du système sportif*. *Essai d'anthropologie historique*, Paris, L'Harmattan, 2014, 240 p.

128 Exode Daplex, *Le métier de footballeur*. *Un anthropologue chez les débutants*. Préface de Daniel Lindenberg, Paris, L'Harmattan, 2011, 246 p.

129 Jocelyn Gadbois, *Le nain de jardin*. *Objet en éclats*, Paris, L'Harmattan, 2010, 198 p.

BDD-A32828 © 2016 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:53:55 UTC)

Laplantine, Gérard Althabe ş.a.) studiază mobilitatea[130], descriind în operele lor în special minunata societate postmodernă[131].

În acest context, ne întrebăm, împreună cu Jean-Louis Torantore, care este, totuşi, rolul antropologului?! Ce este acesta: observator, mediator şi/sau actor[132]? Două posibile răspunsuri răsar tot din recolta recentă a antropologiei franceze. Primul, studierea temeinică a noilor tehnologii, a… internetului în primul rând, preocupare împachetată simandicos în sintagma „antropologia mediului virtual”[133], într-o perspectivă care se doreşte de viitor, anume cea a antropologiei prospective[134]. Un al doilea răspuns l-am putea afla în grija pe care antropologia, nu numai cea contemporană, o are de la Dürckheim încoace, faţă de creştinism, pe care îl contrează agresiv ori de câte ori are ocazia[135]. Apropo de clasicul Dürckheim, principalele sale trei surse, după cum se ştie, au fost psihologia lui C.G. Jung, mistica lui Eckhart von Hochheim (controversatul călugăr dominican german din veacurile XIII–XIV) şi tradiţia zen pe care a întâlnit-o în Japonia. În aceste condiţii, nu ar trebui să fim surprinşi de poziţionarea sa faţă de creştinism.

În tot acest tablou, aproape ajungi să te miri atunci când constaţi că încă mai există etno-antropologi francezi care cercetează în zilele noastre modul de raportare la teren şi la interlocutori/informatori[136] sau care recomandă terenul ca metodă eficientă de lucru („locul etnologului este pe teren”)[137], aşa explicându-se cărţile despre socio-antropologia marinarilor pescari[138], noile abordări din domeniul antropologiei funerare[139] sau antropologia mâncătorilor de pâine[140].

130 Marc Augé, *Pour une anthropologie de la mobilité*, Paris, Payot & Rivages, 2009, 94 p.

131 Idem, *Non-lieux. Introduction à une anthropologie de la surmodernité*, Paris, Manuels Payot, 2009, 91 p.

132 Jean-Louis Tornatore, *Observateurs, médiateurs ou acteurs? Le rôle des anthropologues*, Paris, Maison des Sciences de l'Homme, 2008, 369 p.

133 Tom Boellstorff, *Un anthropologue dans second life*. *Une expérience de l'humanité virtuelle*, Paris, L'Harmattan, 2013, 470 p.

134 Numele unei colecţii de la L'Harmattan.

135 Maryline Darbellay, *Karlfried G. Dürckheim. Une rencontre entre l'Orient et l'Occident*, Paris, L'Harmattan, 2008, 370 p.

136 Ferdinando Fava, *Qui suis-je pour mes interlocuteurs? L'anthropologue, le terrain et les liens émergents*. Avant-propos de Monique Selim. Préface de Marc Augé, Paris, L'Harmattan, 2015, 150 p.

137 Martine Segalen, *Etnologie*. *Concepte şi arii culturale*. Traducere de Margareta Gyurcsik, Timişoara, Editura Amarcord, 2002, p. 8.

138 Rudy Amand, *Socio-anthropologie des marins pêcheurs*, Paris, L'Harmattan, 2011, 300 p.

139 *Nouvelles approches en anthropologie et en archéologie funéraire*. Edité par Zoltan Czajlik et Claude Mordant, Paris, Coédition Institut Archéologique de l'Université Eötvös Lorand/L'Harmattan, 2009, 120 p.

140 Abdu Gnaba, *Anthropologie des mangeurs de pain*, Paris, L'Harmattan, 2011, 196 p.

BDD-A32828 © 2016 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:53:55 UTC)

Nu am vrea să se înțeleagă, din aceste două sumare şi subiective analize bibliografice, că nu există şi preocupări serioase, fundamentate pe principiile clasice ale cercetării ştiințifice, preocupări care răspund unor nevoi reale ale etnologiei, dar şi ale comunităților umane în general. După cum vom vedea în părțile viitoare ale articolului, atunci când vom analiza producția bibliografică ce vizează spațiul Hexagonului sau alte teme, multe cercetări rămân încă fidele viziunii clasice de abordare. Acest fapt reiese, spre a exemplifica, din impresionantele volume ce omagiază viața şi activitatea unora dintre marile personalități care au marcat istoria etnologiei franceze în secolul trecut sau în ultimele decenii[141], dar şi din ineditele lucrări ce prezintă cunoscuți specialişti contemporani sub forma modernă a interviului[142].

Însă acestea ajung să fie parazitate sau sunt deja puse în umbră de „noile etnologii”[143] şi/sau de socio-antropologii bizare, impregnate de teme marginale, care tind să ducă cele două domenii spre derizoriu. În acest sens, socotim că bulversarea principiilor metodologice după care operează cele două ştiințe se datorează şi promovării cu prea mare insistență a interculturalității şi transdisciplinarității[144], oarecum în detrimentul unui firesc şi necesar dialog al ştiințelor socio-umane, dialog ce generează, aproape natural, interdisciplinaritatea[145]. Dacă se mai discută şi astăzi despre statutul ştiințelor sociale[146], e un indiciu că acest statut e încă pus sub semnul întrebării din varii

141 Jean-Pierre Castelain, Serge Gruzinski, Carmen Salazar-Soler, *op. cit.*; Amy Lao, *Du Tao à la Sorbonne. L'ethnologue Richard Pottier*, Paris, L'Harmattan, 2008, 206 p.; Maryline Darbellay, *op. cit.*; Vincent Debaene, Frédéric Keck, *Claude Lévi-Strauss. L'homme au regard éloigné*, Paris, Gallimard, 2009, 144 p.; Catherine Clément, *Claude Lévi-Strauss*. Numéro d'édition: 5, Paris, PUF, 2010, 128 p.; Michel Espagne, Isabelle Kalinowski, *Franz Boas. Le travail du regard*, Paris, L'Harmattan, 2013, 288 p.; *Dans l'intimité des cultures*. *Hommage à Pierre Erny*. Ouvrage coordonné par Suzie Guth, Paris, L'Harmattan, 2013, 270 p.; Jean Copans, *Georges Balandier*, *un anthropologue en première ligne*, Paris, PUF, 2014, 320 p.; *Claude Lévi-Strauss*, Paris, Flammarion, 2014, 422 p. (reia ediția „Les Cahiers de l'Herne”, nr. 82/2004; sous la direction de Yves-Jean Harder et Michel Izard); *Marcel Mauss, en théorie et en pratique. Anthropologie, sociologie, philosophie*. Sous la direction de Erwan Dianteill, Paris, L'Harmattan, 2014, 398 p.; *Durkheim avant Durkheim. Une jeunesse vosgienne*. Sous la direction de Marcel Fournier et Charles Kraemer, Paris, L'Harmattan, 2015, 266 p.

142 Joseph J. Lévy, *Entretiens avec François Laplantine*, Paris, L'Harmattan, 2011, 184 p.; Idem, *Entretiens avec Jean Benoist*, Paris, L'Harmattan, 2011, 242 p.

143 *Gérard Althabe*, *op. cit.*; Laurent Berger, *op. cit.*

144 *De la singularité dans la communication interculturelle. Approches transdisciplinaires*. Sous la direction de Gilles Louys et Emmanuelle Sauvage, Paris, L'Harmattan, 2014, 204 p.

145 *Faire dialoguer les disciplines en sciences humaines et sociales*. *Épistémologie et études de cas*. Sous la direction de Susana Borda Carulla, Marie Brochard, Yves Charbit, Paris, L'Harmattan, 2014, 152 p.

146 Cai Hua, *L'homme pensé par l'homme*. *Du statut scientifique des sciences sociales*, Paris, PUF, Collection Ethnologies, 2008, 216 p.

BDD-A32828 © 2016 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:53:55 UTC)

motive, unul fiind amintit mai sus, anume intruziunea accentuată a ideologiei şi politicului[147], controversele acerbe din interiorul muzeologiei etnologice franceze[148] putând fi interpretate şi ca o expresie a disputelor de la nivel teoretic.

Ne putem explica mai bine starea actuală a etnologiei franceze încercând să-i urmărim, fugar, principalele jaloane istorice.

**Scurt istoric al etnologiei franceze**

Istoria acestei ştiinţe este relativ bine cunoscută datorită, în primul rând, lui Jean Cuisenier şi Martinei Segalen, cei doi mari specialişti care au cercetat, cu mare acribie, trecutul propriei discipline[149]. Iată câteva repere mai importante pe drumul de la folclorul Franţei la încurcata etno-antropologie franceză de astăzi.

În secolul al XVII-lea, artele şi meseriile Franţei s-au bucurat de atenţia Academiei Regale de Ştiinţe (fondată în 1666), pentru ca în veacul următor mâncărurile şi îmbrăcămintea tradiţionale să reţină atenţia Societăţii Regale de Medicină (1774). Mai târziu, un proiect al Academiei Celtice (din perioada 1804–1812) viza colectarea sistematică a tradiţiilor populare, de atunci putând socoti că „le mouvement d'étude des traditions populaires est lancé”[150].

În veacul al XIX-lea, disciplina se va numi folclor, dintre marii folclorişti ai vremii detaşându-se Paul Sebillot (1843–1918), cel care a creat şi condus celebra „La Revue des traditions populaires” (RTP) de la Paris (1886–1918), devenită, în 1937, „Ethnologie française”.

Din această foarte scurtă trecere în revistă a istoriei etnologiei franceze, nu poate lipsi fondatorul Arnold Van Gennep (1873–1957), cel care dă „aux investigations sur le folklore français une dimension nouvelle en employant deux instruments de recherche couplés, le questionnaire et la carte”[151]. Preocupat de legăturile multiple dintre faptele sociale, studiate în ansambluri coerente, Van Gennep este autorul a două opere majore, indispensabile de atunci încoace oricărui etnolog: *Riturile de trecere* (1909) şi *Manual de folclor francez contemporan* (1937–1958). Cu Van Gennep, putem afirma că folclorul francez trece în era etnologiei.

Între cele două războaie mondiale, un amplu dispozitiv se pune în mişcare în slujba „l'ethnographie du peuple français, autour du Musée National des Arts et

147 Vezi supra, notele 3–4 şi 10–12.

148 André Gob, *La muséologie. Histoire, développements, enjeux actuels*, Paris, Armand Colin, 2014, 352 p.; Noémie Drouguet, *Le musée de société. De l'exposition de folklore aux enjeux contemporains*, Paris, Armand Colin, 2015, 256 p.

149 Jean Cuisenier, Martine Segalen, *Ethnologie de la France*, Paris, PUF, 1986, 128 p. Volumul a fost substanţial îmbogăţit şi reeditat în 1993.

150 http://www.culture.gouv.fr/ (accesat la data de 23. III. 2016).

151 Idem.

BDD-A32828 © 2016 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:53:55 UTC)

Traditions Populaires"[152]. Cuisenier şi Segalen opinează că, după al Doilea Război Mondial, patru mari mişcări intelectuale marchează istoria etnologiei franceze: marxismul, arheologia preistorică, lingvistica şi antropologia cognitivă, mai ales prima şi ultima fiind, în opinia noastră, la baza noilor direcţii din această perioadă. În sfârşit, din anul 1975 se creează o reţea densă „de musées qui mettent en valeur les identités culturelles régionales et traduisent la réappropriation d'un patrimoine culturel que la seconde révolution industrielle révoque de plus en plus dans le passé"[153].

Cuisenier încearcă să dea un răspuns întrebărilor privitoare la propria natură ideologico-identară ce preocupă societatea franceză de multă vreme. În opinia sa, aceasta este „depuis les temps gallo-romains jusqu'aux temps d'aujourd'hui, *une société différenciée*, *qui a construit son unité par un Etat fort et par un modèle culturel universaliste*. Les nations qui la composaient naguère sont devenues la Nation française parce que les sujets du Roi sont devenus les citoyens de la République"[154] (s.n.–M. L.).

Pentru a nuanţa istoria etnologiei franceze, se poate consulta cu folos o altă lucrare apărută, probabil, ca replică la cea a tandemului Cuisenier–Segalen[155]. Aici sunt exprimate, parcă mai mult în spirit antropologic, întrebări de genul: „Pourquoi en France a-t-on donné la priorité à l'étude de la parenté, et dans les pays de langue allemande à celle de la narration populaire? Quels rapports entretiennent l'ethnologie française avec l'histoire et celle de langue allemande avec le politique? De quelle manière étudie-t-on, ici et là, les faits symboliques et religieux, et qu'entend-on par symbolismes populaires? Quels objets de recherche, quels problèmes sollicitent aujourd'hui les ethnologues?"[156]

În studii aprofundate, sunt cercetate obiectul de studiu, metodele, principalele orientări teoretice şi istoria etnologiei, fiind scrutat şi viitorul celor două şcoli etnologice majore ale Europei. În primul capitol al cărţii este disecată etnologia Franţei în următoarele studii: *Entre livre et musée. Émergence d'une ethnologie de la France* (Isac Chiva); *Anthropologie et histoire, hier et aujourd'hui, en France* (Gérard Lenclud); *Du grand au petit. Variations des échelles et des objets d'analyse dans l'histoire récente de l'ethnologie de la France* (Christian Bromberger); *L'ethnologie du symbolique en France: situation et perspectives* (Claudine Fabre-Vassas, Daniel Fabre); *Nouveaux terrains, nouveaux problèmes* (Alain Morel).

O cu totul altă viziune ne propun, în special asupra istoriei etnologiei franceze, Daniel Fabre, Gérard Lenclud şi Gérard Althabe, cu toţii promotori ai

152 Idem.

153 Idem.

154 Idem.

155 Isac Chiva şi Utz Jeggle (dir.), *op. cit.*, passim.

156 *Ibidem*, passim.

BDD-A32828 © 2016 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:53:55 UTC)

„noilor etnologii”[157]. Vom cita pe larg din studiul conclusiv al lui Althabe, căci aşa vom înţelege mult mai bine producţia bibliografică franţuzească din ultimul deceniu şi, implicit, drumul pe care s-a înscris (sperăm că nu ireversibil!) etnologia din Hexagon. Astfel, potrivit lui Althabe, semnele rupturii în interiorul etnologiei franceze s-au făcut simţite prin anii ’80 ai secolului trecut[158]. De atunci, dar mai ales după anii ’90, unii etnologi francezi încep să fie preocupaţi de investigarea „les lieux centraux de cette société (la ville, l’entreprise, l’administration)”[159], inspiraţia acestora venind, desigur, dinspre antropologia anglo-saxonă[160].

Ar exista o particularitate franceză în domeniul etnologiei care a generat această nouă orientare. Althabe opinează că, multă vreme, etnologii francezi ar fi practicat „*deux ethnologies*, distinctes tant au niveau des chercheurs que des institutions de recherche: *celle du lointain* et *celle de la France*”[161] (s. n.–M. L.). Etnologia franceză (de dragul comparaţiei, să-i zicem prinţesa din poveste!) fiind subordonată celei „de departe”[162] (adică balaurului!), „noua etnologie” (un soi de Făt-Frumos francez post-modern!) ar vrea, cu metodele ei, evident, să o elibereze din această situaţie[163] şi să o facă, cum altfel, decât fericită…

Claude Lévi-Strauss ar fi vinovat de excluderea, prin anii ’60 ai veacului al XX-lea, „le présent de notre société de l’investigation etnologique)”[164]. După acei ani, s-au format în Franţa trei mari domenii, care nasc mereu întrebări şi comportă adesea discuţii: primul, înrădăcinarea sau înţepenirea în rural[165] (aici, Althabe detecta riscul introducerii trecutului în prezent, producându-se astfel „une veritable invention de tradition”[166], muzeele etnografice fiind în prima linie a acestei direcţii); al doilea priveşte chestiunea minorităţilor etno-culturale în Franţa (în faţa riscului excluderii acestora din viaţa socială se propune coabitarea interetnică[167]); al treilea domeniu, de fapt locul în care îşi dorea Althabe să ajungă, îl reprezintă chestiunea simbolului în etnologia prezentului (care ar ridica problema legitimităţii prezenţei etnologului în mediul urban, mediu asociat, de regulă, sociologiei; în acest ultim sens, Althabe îi îndeamnă pe cei interesaţi să-şi construiască „leur

157 Vol. colectiv *Vers une ethnologie du présent*... Althabe trage concluziile în ultimul articol al Caietului (p. 247–257; vezi supra, nota 13).

158 Gérard Althabe, *op. cit.*, p. 247.

159 *Ibidem*.

160 *Ibidem*.

161 *Ibidem*, p. 248.

162 *Ibidem*, p. 250–251.

163 *Ibidem*, p. 251.

164 *Ibidem*, p. 249.

165 *Ibidem*.

166 *Ibidem*, p. 254.

167 *Ibidem*, p. 255.

BDD-A32828 © 2016 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:53:55 UTC)

spécificité" mai ales în direcția cunoașterii „dispozitivelor simbolice care produc şi sunt produse ale vieții sociale"[168]).

Noile tendințe din domeniul etno-antropologiei franceze pot fi încadrate în context istoric, dar şi global, datorită unei ample lucrări, citată des în cadrul analizei noastre[169]. Aici, în *Introducere*, Martine Segalen pune o întrebare-cheie pentru această primă parte a articolului nostru: „Lumea în care etnologia şi-a făurit conceptele şi s-a format ca ştiință nu mai există, în schimb, *cercetarea etnologică este mai vie ca niciodată*. Dacă judecăm după lista publicațiilor şi a revistelor ce îi sunt consacrate, disciplina nu încetează să se diversifice. *Să fie oare acesta un semn al vitalității sale, cu riscul de a se dilua?*"[170] (s. n. – M. L.). Reputata cercetătoare franceză crede că „ştiințele umane în general, şi etnologia în special, au ieşit din era înfruntării între paradigmele generale, având pretenția de a domni peste toate disciplinele, şi au intrat într-o epocă a paradigmelor locale"[171].

Dar, în acelaşi timp, „în această lume cu susul în jos"[172], „etnologia are toate motivele să fie dezorientată, [căci] se produce o răsturnare a perspectivelor"[173]. În acest context, Segalen aminteşte de exemplul dat acum câteva decenii de marele antropolog american Marshall Sahlins, potrivit căruia „aborigenul din Australia, văzut de colonii albi ca arhetip al subordonatului, al sălbaticului disprețuit, întruchipează astăzi *paradigma autenticității*, într-un moment în care *etnicitatea devine o calitate în favoarea restituirii unor drepturi până acum încălcate*. Proiectul constă aşadar în *indigenizarea modernității*"[174] (s. n. – M. L.). Iată o nouă cheie ce ne va ajuta să deschidem uşile unora dintre următoarele teme ale acestei analize.

*
* *

Aici se termină prima noastră incursiune în istoria recentă a etnologiei franceze, o incursiune ce va continua în numerele viitoare. Până atunci, să reținem că ştiința, aşa cum se face şi astăzi în Occident, nu e ferită deloc, ba dimpotrivă, de intruziunile principiilor noii lumi, politica şi ideologiile la modă făcându-i destule deservicii.

168 *Ibidem*.

169 Martine Segalen (dir.), *Ethnologie*... (tradusă, după cum am semnalat deja, şi în română, la un an după apariția sa la Paris).

170 *Ibidem* (ediția în română), p. 5 (http://documents.tips/– accesat la data de 12.IV.2016).

171 *Ibidem*, p. 6.

172 *Ibidem*, p. 8.

173 *Ibidem*, p. 7.

174 Marshall Sahlins, *Les lumieres en anthropologie ?* Conférence prononcée le 27 mars 1997, Nanterre, Société d'Ethnologie,1999, p. 16–17 apud Martine Segalen (dir.), *Etnologie*..., p. 8.

BDD-A32828 © 2016 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:53:55 UTC)